

Б.С. КОЖАМКУЛОВА

**ХРЕСТОМАТИЯ
КАЗАХСКОЙ СКРИПИЧНОЙ
МУЗЫКИ**

ПАРТИЯ СКРИПКИ

Редакция Б.С. Кожамкуловой

ЧАСТЬ I

Алматы 2018

ББК 85.995.4
К 58

Издано при финансовой поддержке
B2A Project
IMAYO CREATION
Арт-Мирай

Утверждено и рекомендовано к печати
Ученым Советом Алматинской консерватории им.Курмангазы

Рецензенты:
народная артистка Республики Казахстан, профессор,
ректор Казахского национального университета искусств
Айман МУСАХАДЖАЕВА

Профессор Казахского национального университета искусств,
заслуженный деятель РК **Акбоне КАРМЫСОВА**

К 58 **Кожамкулова Б. С.**
Хрестоматия казахской скрипичной музыки. Партия скрипки. Часть I. –
Алматы: Изд. «Асыл кітап», 2018. – 44 с.

ISBN 9965-441-27-8

Предназначено для учащихся музыкальных школ, студентов колледжей и
музыкальных училищ, изучающих казахскую скрипичную музыку.

К 4310020000
00(05)-00

ББК 85.995.4

ISBN 9965-441-27-8

© Кожамкулова Б. С., 2018
© IMAYO CREATION TOO, 2018
© Арт-Мирай, 2018
© Издательство «Асыл кітап», оформление, 2018

*Аяулы ата-анам Хадиша Иманбайқызы мен
Серәлі Қожамқұлға арнаймын*

АВТОРДАН

«Қазақ скрипка музыкасының хрестоматиясын» жазу скрипкаға арналған қазақ пьесаларының жинақтары репертуардан нық орын алып, оқу процесінде кеңінен пайдаланылу қажеттілігінен туындады.

Қазақ халық музыкасын түрлендіру және өңдеу ісі оның бойындағы әуендік байлығының мол екендігін көрсетті. Оған қоса ұлттық музыканы халық аспаптарында ғана емес, басқа да аспаптарда орындау ұлттық музыканың әуен-әуезімен (мелодикасы) көптеген орындаушылар мен тыңдаушылардың танысуына мүмкіндік береді.

Ықылым заманнан келе жатқан қазақ халық аспаптық музыкасының жоғары кәсібилік деңгейін халықтың аса көрнекті суырып салма композиторларының көптеген күйлері паш етеді. Олардың ішінде Құрманғазы, Дәулеткерей, Қазанғап, Дина, Бәйсерке, Ықылас т. б. есімдері бар.

Музыкадағы ұлттық нақыш – тарихи дамып отыратын категория. Бұл орайда оның өзіндік өзектілігі туындайтыны мәлім. Айталық, күйді алсақ, ол аспаптық жанр, яки ол атақты күйшінің өз бойына еркін варианттылықты сіңіре отырып, мелосты импровизациялық жаңарту арқылы форма түзудің дәлме-дәл заңдылығын қамтитын туынды болмақ.

Ұлттық музыканың әзіне тән екпіндік интонациялық иірімдерімен, полиритмикасымен, жазылатын пьесаның мазмұны және тарихымен байланысты кейбір ерекшеліктері орындаушылық тұста да көрініс беруі хақ.

Оған қоса орындаушының өзі шешімін табуға бағытталған нақты міндеттерді айқындайтын әдістемелік түсініктемелерге де тоқталған жөн. Бұл орайда жинақтың соңында әдістемелік түсініктер беріліп, ол пьесалардың ой-өрнегі мен сипатын ашуға жәрдем береді.

Жинақта пьесалар орындаушылық тәсілдердің күрделенуі дәрежесіне қарай орналастырылған. Оларды әдістемелік түсініктемелер арақидік ашып отырады, әйтсе де күллі зейін ноталық мәтіннің, аппликатура мен штрихтардың, трактовканы қисынға келтіру мүмкіндігін тудыратын ньюанстарды, шығарманың сипатын ашатын темптердің дәл ойналуына бағытталуы тиіс.

Міне, осының бәрінің кәсібилікке баулуға тікелей қатынасы болып, соның нәтижесінде халық музыкасының үні төлнұсқаға барынша жақындастырылады.

***Б. С. Қожамқұлова, профессор,
Қазақстан Республикасының
еңбек сіңірген қызметкері***

*Посвящаю моим дорогим родителям
Хадеше Иманбайқызы и Серәлі Қожамқұл*

ОТ АВТОРА

Создание «Хрестоматии казахской скрипичной музыки» стало необходимостью, потому что ранее изданные сборники казахских пьес для скрипки прочно вошли в репертуар и широко используются в учебном процессе.

Переложения и обработки казахской народной музыки говорят о том мелодическом богатстве, которое она в себе содержит. Помимо этого, исполнение национальной музыки не только на народных инструментах дает возможность ознакомиться с мелодикой национальной музыки широкому кругу исполнителей и слушателей.

О профессионализме в казахской народной инструментальной музыке, существующем издавна, говорят многочисленные кюи, созданные народными композиторами-импровизаторами. Среди них Курмангазы, Даулеткерей, Казангап, Дина, Бейсерке, Ыхлас и другие.

Национальный стиль в музыке – категория исторически развивающаяся. При этом возникают свои проблемы. К примеру, кюй, инструментальный жанр – творение выдающихся кюйши, соединяющий в себе строгие законы формообразования со свободной вариантностью, импровизационным обновлением мелоса. Некоторые существующие особенности национальной музыки, связанные с характерными интонационными оборотами, полиритмикой, содержанием и историей создания пьес, должны найти отражение в исполнении. Кроме того, хотелось бы остановиться и на методических пояснениях, определяющих конкретные задачи, которые должны быть решены исполнителями: в конце сборника помещены методические комментарии, которые рассчитаны на помощь в раскрытии замысла и характера пьес.

Расположение пьес в сборнике продумано по степени усложнения исполнительских приемов. Методические комментарии частично раскрывают их, но все внимание должно быть направлено на точность прочтения нотного текста, аппликатуры и штрихов, темпа, создающего характер произведения, нюансировки, которая дает возможность логически выстроить трактовку. Все это имеет прямое отношение к воспитанию профессионализма, благодаря чему звучание народной музыки будет приближено к оригиналу.

*Заслуженный работник
Республики Казахстан
профессор Б.С. Кожамкулова*

1. Гәкку

Үкілі Ыбырай
өңдеген Е. Брусиловский

Moderato. Ұстамды

Musical score for "Gaku" in G major. The score consists of five staves of music. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). It features a sequence of time signatures: 5/4, 6/4, 3/4, 5/4, and 6/4. The music includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamic markings include *mf* (mezzo-forte) and *f* (forte). Performance instructions include "В.п. Ц." (V.P. C.), "4 В.п." (4 V.P.), "В.п. 3" (V.P. 3), "Н.п. Ц." (N.P. C.), and "4" (4). The score concludes with a double bar line.

2. Қазақтың халық әні "Алатау"

өңдеген Е. Брусиловский

Allegretto. Жүрдек

Musical score for "Kazakh Folk Song 'Alatau'" in D minor. The score consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef and a key signature of two flats (Bb, Eb). The time signature is 3/4. The music features a rhythmic pattern of eighth notes and quarter notes. Dynamic markings include *mf* (mezzo-forte) and *mp* (mezzo-piano). Performance instructions include "4" (4) and "V" (V). The score concludes with a double bar line.

22. "Той бастар" күйі

Дина Нұрпеисова
өңдеген И. Коган

Allegro moderato. Ұстамды, тез

The musical score is written in a single system with eight staves. It begins with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The time signature is 2/4. The first staff starts with a *mf* dynamic and a first fingering (1) above the first note. The second staff continues with *mf* dynamics and includes a *V* (vibrato) marking. The third staff features *mf* dynamics and includes a *V* marking. The fourth staff, marked with a circled 1, shows changes in time signature to 3/4 and 2/4, with dynamics *mf* and *mp*. The fifth staff continues with *mf* dynamics. The sixth staff, marked with a circled 2, begins with a *f* dynamic and the instruction *sempre*. The seventh staff shows dynamics *f*, *p*, and *f*. The eighth staff concludes with dynamics *p* and *f*. The score includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Fingering numbers (1-4) are placed above notes throughout the piece.

ӘДІСТЕМЕЛІК ТҮСІНІКТЕМЕЛЕР

1. «Гәкку»

Кен тараған әнді күміс көмей әнші және композитор Үкілі Ыбырай (1860-1932) жазған. Мәтінде қойылған цезуралар үйлесімді ойнауға, үзіндіге нәзіктілік пен мәнділік сипат береді.

Ысқының бөлінуіне және оны қозғау шапшаңдығына зейін аудару қажет.

2. «Алатау»

«Алатау» – қасиетті тау – Алатауды асқақтата отырып, туған жердің айтып жеткізе алмайтын сұлулығын жырлайтын шығарма.

Үрдісті қарқында ысқының орта шенімен ойнайды. Көңілді әрі көтеріңкі сипатта.

3. «Майраның әні»

Майра (1896-1929) – қазақтың белгілі әншісі әрі композиторы. Пьеса ойнақы, қуақы ойналады. Онда Майра өзі туралы сыр шертеді, яки ән-жаңылтпаш іспеттес.

Бірінші буынның қайталануы *mf* нюансында жүреді. Ысқының әртүрлі ұзындықта жүргізу шапшаңдығына мән беру қажет.

4. «Харарау»

Тамырын тереңнен алатын халық музыкасын сомдайтын, кең, жайдары шығарма. (5/4, 3/4 т. с. с.) ырғақтың ауысуына және III ұстанды қолдануға мән беру қажет.

5. «Елигай»

Түгелдей ысқымен орындалатын көңілді, жарқын, жайдары әуен. Мәтінде ұшырасатын форматтар, *ritenuto* мен *allargando* – халықтық екенін білдіре отырып, еркін әуездеу түрін білдіреді. **A tempo**-дағы эпизод деташенің белсенді штрихында ысқының төменгі жағымен ойналады

Пьесаның басты штрихы – ысқыны дәл нақыштауды және артикуляцияның айқындығын қажет ететін *legato*.

6. «Ақ қайың»

Барлық шекте саусақтардың айқын артикуляциясын қажет ететін кантилена. Сипаты лирикалық, нәзік әрі сезімтал.

7. «Сәулем-ай»

Позицияда ойнау. Аппликатура екі нұсқада берілген. Кең тынысты сазды әуен түгелдей ысқымен орындалады.

Тақырыпты октава бойы жоғары өткізу орындаушыдан жоғары регистрде үннің сазды тембрін табуды міндеттейді.

МЕТОДИЧЕСКИЕ КОММЕНТАРИИ

1. «Гакку»

Эта популярная пьеса написана выдающимся певцом и композитором Укили Ыбыраем (1860-1932).

Цезуры, проставленные в тексте, дают возможность играть логично, придавая гибкий и деликатный характер фразировке.

Обратить внимание на распределение смычка и скорость его проведения.

2. «Алатау»

«Алатау» – святая гора – произведение, воспевающее родную землю в лице гор Алатау, красоту которых не передать словами.

Исполняется серединой смычка в подвижном темпе. Характер веселый и оживленный.

3. «Песня Майры»

Майра (1896-1929) – известная казахская певица и композитор.

Пьеса исполняется игриво, живо. В ней Майра рассказывает о себе. Это как бы песня-скороговорка.

Повтор первого колена идет в нюансе *mf*. Обратить внимание на скорость ведения смычка в различных длительностях.

4. «Харарау»

Напевная, широкая, несущая в себе колорит народной музыки из глубинки.

Обратить внимание на смену ритма (5/4, 3/4, и т.д.) и применение III позиции.

5. «Елигай»

Радостная, светлая, напевная мелодия, исполняется всем смычком. Ферматы, *ritenuto* и *allargando*, встречающиеся в тексте – доказательство ее народного происхождения как формы свободного музицирования. Эпизод в **a tempo** исполняется активным штрихом деташи в Н. п. смычка.

Основной штрих пьесы – *legato*, требующее четкости артикуляции и точности распределения смычка.

6. «Ақ қайың» – «Белая береза»

Кантилена, требующая четкой артикуляции пальцев на всех струнах. Лирическая по характеру, нежная и проникновенная.

7. «Сәулемай» – «Моя Сауле»

Игра в позициях. Аппликатура дана в двух вариантах. Широкая напевная выразительная мелодия исполняется всем смычком.

Проведение темы октавой выше обязывает исполнителя найти выразительный тембр звучания в высоком регистре.

МАЗМҰНЫ

Автордан	3
1. Укілі Ыбырай. «Гәкку». Өңдеген Е. Брусилловский.....	4
2. Қазақтың халық әні «Алатау». Өңдеген Е. Брусилловский.....	5
3. Майра. «Майраның әні». Өңдеген Г. Өзенбаева	6
4. Қазақтың халық әні «Харарау». Өңдеген А. Затаевич	6
5. Қазақтың халық әні «Елигай». Өңдеген Л. Хамиди	7
6. Қазақтың халық әні «Ақ қайын». Өңдеген А. Жубанов.....	8
7. Қазақтың халық әні «Сәулемай». Өңдеген Г. Өзенбаева	8
8. Жаяу Мұса. «Ақ сиса». Өңдеген Г. Шабельский	9
9. Ахмет Жұбанов. «Қарлығаш»	9
10. Қазақтың халық әні «Бұраң бел». Өңдеген А. Затаевич	10
11. Қазақтың халық әні «Ахау бикем». Өңдеген В. Пирогова.....	10
12. Қазақтың халық әні «Ау, Гайша». Өңдеген Г. Өзенбаева.....	11
13. Әсет. «Әсеттің әні». Өңдеген Г. Өзенбаева	12
14. Қазақтың халық әні «Тұрымтай». Өңдеген А. Затаевич пен Г. Өзенбаева.....	13
15. Мәди. «Мәдидің әні». Өңдеген А. Нурбаев.....	14
16. А. Жұбанов. Романс.....	15
17. Ықылас. «Жез киік». Өңдеген А. Жұбанов	16
18. А. Жұбанов. Ария	17
19. Қазақтың халық күйі. «Кенес». Өңдегендер И. Коган, Г. Өзенбаева.....	18
20. А. Нұрбаев. Поэма	20
21. Абай. «Айттым сәлем, Қаламқас». Өңдеген И. Коган.....	22
22. Дина Нұрпеисова. Күй «Той бастар»	27
23. Иосиф Коган. «Күй-каприз №3»	28
Әдістемелік түсініктемелер.....	33

СОДЕРЖАНИЕ

От автора	3
1. Укили Ыбрай. «Гакку». Обработка Е. Брусилловского.....	4
2. Казахская народная песня «Алатау». Обработка Е. Брусилловского.....	5
3. Майра. «Песня Майры». Обработка Г. Узенбаевой.....	6
4. Казахская народная песня «Харарау». Обработка А. Затаевича	6
5. Казахская народная песня «Елигай». Обработка Л. Хамиди.....	7
6. Казахская народная песня «Белая береза». Обработка А. Жубанова.....	8
7. Казахская народная песня «Моя Сауле». Обработка Г. Узенбаевой.....	8
8. Жаяу Муса. «Белый ситец». Обработка Г. Шабельского	9
9. Ахмет Жубанов. «Ласточка».....	9
10. Казахская народная песня «Буран бел». Обработка А. Затаевича	10
11. Казахская народная песня «Ох, красавица». Обработка В. Пироговой.....	10
12. Казахская народная песня «Ау, Гайша». Обработка Г. Узенбаевой	11
13. Асет. «Песня Асета». Обработка Г. Узенбаевой.....	12
14. Казахская народная песня «Соколенок». Обработка А. Затаевича и Г. Узенбаевой	13
15. Мади. «Песня Мади». Обработка А. Нурбаева.....	14
16. А. Жубанов. Романс	15
17. Ыхлас. «Быстрый олень» Обработка А. Жубанова.	16
18. А. Жубанов. Ария	17
19. Казахский народный кюй. «Совет». Обработка И. Когана и Г. Узенбаевой.....	18
20. А. Нурбаев. Поэма	20
21. Абай. «Привет тебе, Каламқас». Обработка для 4 скрипок и ф-но И. Когана	22
22. Дина Нурпеисова. Кюй «Той бастар»	27
23. Иосиф Коган. «Кюй-каприз №3»	28
Методические комментарии	38